

пропасти социјалистичког друштвеног поретка на овим просторима. Иако је критика коју Туцовић износи (само на рачун старије литературе) утемељена у значајној мери на убеђењу (које он на конкретним примерима и потврђује) да је „21. век донео значајну релаксацију и могућност да се ова питања анализирају, пре свега са идеолошки неоптерећеног и хеуристички утемељеног аспекта“, изражавам своју забринутост над могућношћу да је, пре свега у сфери друштвених наука и хуманистике, поготово у 21. веку који нас изнова сучава с разним *измима*, могуће искорачити из „идеолошког“, и сматрам да ће се без обзира на све хеуристичке напоре и наши радови савим сигурно једнога дана читати као „чеда свога времена“. Ипак, Туцовићево истраживање је у потпуности утемељено како на резултатима старијих, тако и на резултатима новијих истраживања. Значајно је истаћи Туцовићево одлично познавање како домаће тако и стране литературе која је у великој мери помогла савладавању различитих теоријских концепата недовољно разрађених у домаћој историографији, али неопходних за трасирање Туцовићевог истраживања.

Читање ове књиге Радосава Туцовића представљало је, пре свега, велико задовољство. Задовољство и узбуђење у овом случају дошли су као последица упознавања са резултатима истраживања не једне, већ неколико тема, фундаменталних за разумевање историје Другог светског рата, не само на нашим просторима. У том смислу, Радосав Туцовић је успео да напише релевантну студију која ће представљати корисно штиво истраживачима и истраживачицама, који се не морају нужно бавити немачким окупационим подручјем у Србији или југословенским ратиштем. Списатељски израз Радосава Туцовића лишен је сувишних украса и бравура. Као читаоцу или читатељки он вам „држи главу“ тачно „изнад воде“, не дозвољавајући вам да се мрднете или да му не поверујете. Тако изграђен манир у писању последица је сувереног владања изворима и литературом. Тако изграђен манир у писању последица је сувереног владања изворима и литературом, али и „личног развоја“ истраживача који је – „тек тако“ – написао одличну књигу.

Сања ПЕТРОВИЋ ТОДОСИЈЕВИЋ

Theodora K. Dragostinova, *The Cold War from the Margins. A Small Socialist State on the Global Cultural Scene*. Ithaca and London: Cornell University Press, 2021.

Поред Совјетског Савеза као главног играча, готово све земље из социјалистичког тора активно су промовисале своје моделе развоја на глобалној хладноратовској сцени. Како се у том контексту поставила Бугарска, мала социјалистичка држава, чланица Варшавског пакта и верна савезница Москве, представља нам америчка

историчарка бугарског порекла Теодора Драгостинова у својој монографији *The Cold War from the Margins. A Small Socialist State on the Global Cultural Scene* из 2021. године.

Ауторка се определила за „дуге“ седамдесете, тачније, како наводи, за период од 1968. до 1982. године. Тада је Бугарска, пре економске кризе и по-

литичке нестабилности, била у великом полету, самим тим и најактивнија у својој самопромоцији. Такође, то је био период завршетка процеса деколонизације, када је било могуће да се социјалистичка Бугарска, осим према Балкану и Западу, окрене и према Трећем свету.

У посматраном периоду ауторка анализира улогу Бугарске која је своје научне, економске и културне стручњаке слала широм Европе, Азије, Африке, Северне и Јужне Америке. Ипак, у фокусу истраживања Драгостинове налази се изузетно развијена и вешто планирана културна дипломатија социјалистичке Бугарске, у оквиру које су, како је наведено у уводу, бугарски представници широм света презентovali своје историјско наслеђе, отвара-ли изложбе, приређивали концерте и филмске пројекције. Како би представила размере бугарског културног ангажмана, ауторка истиче податак да је у периоду од 1977. до 1981. године званична Софија организовала 38.854 културна догађаја у иностранству.

Драгостинова кроз читаву монографију јасно и аргументовано износи да је културно брендирање социјалистичке Бугарске широм света имало и спољну и унутрашњу употребу за бугарски режим. Промоција културе у иностранству имала је за циљ подизање реномеа Бугарске, представљање њеног политичко-идеолошког система као супериорног и успостављање њеног присуства на глобалној сцени, што је за бугарске комунистичке елите уједно значило обезбеђивање легитимитета код куће и изоловање сваке врсте опозиције режиму. На овај начин Теодора Драгостинова је своје истраживање о бугарском случају уклопила у јасан теоријски концепт да је свака врста ин-

тернационализма у исто време упућена и публици код куће и оној у иностранству, као и да сваки успех у иностранству даје легитимитет режиму код куће.

Као најбољи пример бугарског културног интернационализма Драгостинова истиче велику кампању лансирану за обележавање 1.300 година од формирања бугарске државе. Бројне манифестације под слоганом „древна и модерна“ требало је да покажу богату историју и културу мале социјалистичке земље која је на историјској вертикали прешла пут од једне од најстаријих земаља Европе до земље развијеног социјализма. Такође, овим примером ауторка је најјасније показала намере бугарског комунистичког руководства да културном дипломатијом промовише Бугарску у иностранству и, у исто време, ојачава свој легитимитет у земљи.

Уз предговор, увод и епилог, књига Теодоре Драгостинове састоји се од шест поглавља. У првом поглављу ауторка анализира домаћу политичку и културну сцену, показује противречности развијеног социјализма и објашњава динамичан однос између националних и међународних разматрања у концепцији бугарске културне агенде. Пратећи основну тезу, Драгостинова наставља с аргументацијом која доказује да је активна промоција културе значила легитимизацију владајућег режима и социјализма уопште.

Тему другог поглавља представља однос Бугарске и њене културне дипломатије према суседним земљама, где је, по речима ауторке, циљ Бугарске био да негује регионалну сарадњу и брине о својим ужим националним интересима. У посебном делу овог поглавља обрађен је и однос с Југославијом, карактеристичан по бројним сукобима око

интерпретације историје и културе, нарочито у случају Македоније. Ова конфронтација доживела је кулминацију за време обележавања поменутог јубилеја поводом 1.300 година од оснивања бугарске државе, када су, како Драгостинова истиче, бугарски званичници своју борбу на пољу културе схватили као „контрапропаганду“ југословенским дезинформацијама.

У трећем поглављу ауторка је обрадила улогу бугарског културног ангажмана усмереног према Сједињеним Државама и земљама Западне Европе, осврћући се пре свега на културну размену, утицај кампање поводом прославе 1.300 година бугарске државе, као и на формирање мноштва пропагандних стратегија према Западу. Бројни аргументи показују да је Бугарска у односу према земљама Запада знатно ублажила револуционарну и идеолошку реторику, ставивши нагласак на промоцију свој богатог културног и историјског наслеђа. Настављајући причу о Западу, Драгостинова у следећем поглављу анализира наступање државе према бугарским емигрантима у Сједињеним Државама и Западној Немачкој, и закључује да су званичници социјалистичке Бугарске, интензивирајући националну реторику, желели да привуку лојалне емигранте и истовремено ућуткају оне непријатељске, антикомунистички настројене.

Пето поглавље обрађује земље Трећег света, према којима је социјалистичка Бугарска, по речима ауторке, гајила осећање велике солидарности и све време настојала да с њима успостави и негује присне односе. После темељног историјског контекста о бугарским контактима са земљама у развоју, Драгостинова је посебну пажњу посве-

тила Индији и Мексику, најбољим ваневропским партнерима 70-их година, показавши да је у случају ове две земље циљ бугарске културне дипломатије био стварање слике о Бугарској као светској цивилизацији и, у исто време, развијеној држави која је у стању да пружи економску или политичку помоћ.

У последњем поглављу, у ком се задржава на Трећем свету, ауторка истражује присуство Бугарске у Нигерији, стављајући акценат на комбинацију економских и културних аспеката у спољној политици коју је мала социјалистичка земља водила у најмногољуднијој земљи Африке. У том контексту, по речима Драгостинове, бугарски званичници су, поред излагања о социјалистичком моделу развоја као алтернативи капитализму, нигеријском колегама понудили и своју раносредњовековну историју и културу.

Монографија је настала на обимном истраживању како у државним, тако и у архивима многих институција у Бугарској, Мађарској, Великој Британији и Сједињеним Државама, као и на анализи бугарске периодике, државне и емигрантске. Поред исцрпног рада на историјским изворима, ауторка је за пратећи контекст користила бројну релевантну литературу, што уједно представља једну од квалитетнијих карактеристика књиге.

Монографија *The Cold War from the Margins. A Small Socialist State on the Global Cultural Scene* може да помогне да се, на основу истраживања културне дипломатије и меке моћи социјалистичке Бугарске 70-их година, знатно боље разуме Хладни рат као глобални историјски процес. С друге стране, велики историографски значај монографије лежи у чињеници да је, представљањем

изузетно амбициозне културне агенде мале социјалистичке земље, чланице Источног блока, Теодора Драгостинова успешно показала смишљену намеру бугарског режима да широм света

извози свој модел социјализма, ојачавајући тако своју позицију и у иностранству и код куће.

Лука САВЧИЋ

Јан Пеликан, *Новим путевима. Косово 1958–1969.* Београд: Службени гласник, 2022, 517.

Дугорочно кризно стање на Косову и Метохији породило је велики број научних и квазинаучних радова како код нас, тако и у иностранству. Слободно се може рећи да је баш у иностранству квазинаучних радова на тему Косова многоструко више него оних с научном подлогом. Да ствар буде гора, већина њих је објављена на великим светским језицима, што им омогућава да загађују неупоредиво шири јавни простор. Књига прашког професора Јана Пеликана не спада ни у квазинаучне радове, нити је изашла на неком од великих језика. Треба одмах рећи да је то велика штета јер својим квалитетом далеко превазилази скоро све што је у „белом свету“, често импресионистички или смишљено пристрасно писано о овој покрајини. Због тога *Службеном гласнику* треба одати признање што је књигу објавио у српском преводу, али га истовремено, заједно с другим релевантним домаћим издавачима, треба укорити што се књига која нас се толико тиче код нас појављује тек осам година пошто је изашла у Чешкој.

Реч је о студији која се бави релативно кратким раздобљем у историји Косова и Метохије, али таквим које је било од кључне важности за даљи развој догађаја у покрајини. Период између 1958. и 1969. године представља време током кога је прво дошло до отпочињања интензивнијег економског

развоја покрајине (који је до тада био занемарен), а потом и до огромних политичких промена. Оне су испрва биле подстакнуте оживљавањем интересовања југословенских елита за национално питање, да би се после рушења Александра Ранковића претвориле у потпуно мењање односа снага и начина управљања Косовом и Метохијом, што је довело и до мењања његовог положаја унутар Србије и Југославије, зацртавши политички развој покрајине током наредних десет-дванаест година.

Књига је подељена на увод, седам поглавља и закључак. У невеликом Уводу (стр. 7–13) аутор кратко објашњава своју тему, даје сажети критички осврт на историографију о њој и преглед извора које је користио, те изражава захвалност људима који су му помогли.

Прво поглавље (15–74) је изузетно богато разноврсним садржајем. Може се укратко рећи да оно са много детаља осликава положај јужне српске покрајине током педесетих и прве половине шездесетих година 20. века. Реч је о широкој слици друштва, политике и привреде из које се јасно виде бројни проблеми који су оптерећивали покрајину: од незапослености, недовољних инвестиција, неодговарајућег школског система, социјалних разлика које су се манифестовале као националне, до наталитета и исељавања